SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL EUROPEAN [1] [2]

NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE EUROPEAN CONTEXT

CZU: 327:351.86(478:4)
DOI: https://doi.org/10.53783/rgsnrm2025.02

Victor JUC, *membru corespondent al AȘM, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar*,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova
e-mail: juc.victor@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4413-2940

Rezumat

Suportul legislativ-normativ privind securitatea națională a Republicii Moldova a evoluat gradual, uneori cu întârzieri la capitolele racordare sau chiar adoptare a actelor necesare. Acestă ordine de lucruri a favorizat pierderea din actualitate a mai multor acțiuni care urmau să fie implementate. Actul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei a consolidat în mod substanțial dimensiunea geopolitică a securității și aprării naționale, solicitând din partea autorităților puterii de stat, mediului uiversitar-academic și societății acțiuni care să racordeze baza legislativ-normativă la exigențele mediului de securitate în schimbare.

Cercetările sociologice au demonstrat elocvent că societatea din Republica Moldova este dispersată la capitolul opțiuni geopolitice pe coordonatele proeuropeană și prorusă: etnia titulară (moldo-română), este preponderent prooccidentală, proeuropeană, în timp ce etniile conlocuitoare sunt ancorate pe dimensiunea estică, mai ales etnicii bulgari și găgăuzi.

Cuvinte cheie: *Republica Moldova, securitatea națională, abordări geopolitice, fragmentare, opțiuni geopolitice suport legislativ-normativ.*

[1] Articolul este elaborat în cadrul Proiectului 25.80012.0807.33SE cu titlul: **Consolidarea rezilienței geopolitice a securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova, finanțat de ANCD în baza organizării concursului: Stimularea excelenței cercetărilor științifice 2025-2026, Prioritatea strategică IV, Provocări societale, Direcția strategică: Securitatea națională: aspecte geopolitice și informaționale.

[2] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Abstract

The legislative and regulatory framework governing the national security of the Republic of Moldova has evolved gradually, at times with delays in aligning with or even adopting the necessary legal instruments. This state of affairs has led to the loss of relevance of several actions that were intended to be implemented. The act of aggression by the Russian Federation against Ukraine has substantially reinforced the geopolitical dimension of national security and defense, requiring actions from state authorities, the university and academic community, and society at large to align the legislative and regulatory base with the requirements of a changing security environment.

Sociological research has clearly demonstrated that society in the Republic of Moldova is fragmented with regard to geopolitical orientations along pro-European and pro-Russian lines. The titular (Moldovan–Romanian) ethnicity is predominantly pro-Western and pro-European, whereas cohabiting ethnic groups are more strongly anchored in the eastern dimension, particularly ethnic Bulgarians and Gagauz.

Keywords: *Republic of Moldova, national security, geopolitical approaches, fragmentation, geopolitical options, legislative and regulatory framework.*

Introducere

În contextul actual al mediului conflictual de securitate, atât la nivel global, la cel regional, cât și la nivel național, pericolele la adresa securității și apărării naționale ale Republicii Moldova nu au întârziat să se manifeste în toată amploarea și profunzimea lor. Fiind expimate prin amenințări, riscuri și vulnerabilități, pericolele s-au amplificat și s-au extins datorită acțiunilor și efectelor unor factori atât interni, dar mai ales de proveniență externă. Lista factorilor interni include capacitățile reduse de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat, activitatea unor formațiuni toxice, susținute din exterior, dar și alți factori, de diferit impact și intensitate. Capul de afiș al pericolelor din exterior este ținut de către Federația Rusă, în condițiile războiului declanșat în proximitatea Republicii Moldova și a atacurilor de tip hibrid la care constant este expusă. În această ordine de idei, luând act de caracterul conflictual al relațiilor de securitate, abordată pe verticală, este important de a cunoaște percepțiile și opțiunile cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv ale minorităților naționale și grupurilor etnice, privind sistemul de securitate și apărare națională, prentru o mai bună înțelegere și explicare a realităților și pentru formularea unor recomandări către autorități, mediul asociativ și mass-media.

Reperele conceptuale și instrumentele metodologice de analiză științifică folosite în elucidarea diferitor componente ale securității și apărării sunt „minimizarea riscurilor la adresa securității” și „rolul substanțial al securității în asigurarea dezvoltării”. Notăm că suportul documentar este asigurat de „Studiul sociologic: percepțiile publice cu privire la securitate”. În plan conceptual-teoretic, cu titlul de precizare, subliniem că Școala de la Copenhaga deosebește „amenințări externe” și „vulnerabilități interne” exprimate în „pericole”, pe când abordarea clasică din cadrul Studiilor de securitate împarte pericolele în amenințări, riscuri și vulnerabilități.

1. Evoluția suportului legislativ-normativ privind securitatea națională a Republicii Moldova abordată în aspect geopolitic

Declarația de Independență circumscrie geopolitic Republica Moldova în spațiul central-european atribuind relațiilor cu statele din această subregiune un rol important, dar care au manifestat interese ce nu se înscriau în spațiul Comunității Statelor Independente, una dintre cauze fiind trecutul socialist. La rândul ei, Uniunea Europeană a tratat Republica Moldova ca pe un segment al zonei de interes geopolitic al Federației Ruse, tentativele de ,,evadare" din limitele lui conceptuale și geopolitice prin acceptarea în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est nu s-au soldat cu succese durabile, dat fiind că a fost ,,reîntoarsă" în arealul est-european prin Politica Europeană de Vecinătate, citește Planul de Acțiuni și Parteneriatul Estic, deși ultimul program datorită Acordului de Asociere, permite asocierea politică și integrarea economică.

Situația incertă în definirea statutului său geopolitic nu s-a dovedit a fi o oportunitate benefică de valorificat, ci s-a soldat cu precarități și incertitudine în realizarea priorităților de politică internă și de politică externă. Cert este că adoptarea Declarației de Independență a oferit posibilități și perspective pentru angajarea și dezvoltarea unor relații multidimensionale cu alți actori internaționali, dat fiind că mai ales pentru lumea liberă și democratică Republica Moldova, potrivit opiniei lui Gh.Cojocaru, rămânea o adevărată *terra incognito*. Pentru a valorifica oportunitățile apărute, Republica Moldova a ancorat eforturile spre asigurarea recunoașterii internaționale a independenței, obiectiv strategic care a solicitat întreprinderea mai multor acțiuni. La 26 august 1991 Guvernul Republicii Moldova a recunoscut independența de stat a Estoniei, Letoniei și a Georgiei, iar o zi mai târziu, la 27 august 1991, independența statului Republica Moldova, după cum am subliniat mai sus, a fost recunoscută de România și, respectiv, Georgia. În Declarația Guvernului României este stipulat că „proclamarea unui stat românesc pe teritoriile anexate cu forța în urma înțelegerilor secrete stabilite prin Pactul Molotov-Ribbentrop reprezintă un pas decisiv spre înlăturarea pașnică a consecințelor sale nefaste, îndreptate împotriva drepturilor și intereselor poporului român." Recunoscând în fapt independența noului stat, Guvernul României își declara disponibilitatea să procedeze neîntîrziat „la stabilirea de relații diplomatice, să acorde sprijinul necesar autorităților Republici Moldova pentru consolidarea independenței și să acționeze pentru dezvoltarea raporturilor de colaborare frățească dintre românii de pe cele două maluri ale Prutului." [1, p.23] Prin aceste și alte acțiuni care vor urma, Republica Moldova gradual s-a inclus în circuitul internațional, recunoașterea independenței solicitând eforturi în plan intern și extern, obiectivele trasate fiind obținerea consacrării internaționale și delimitarea de centrul unional.

Cât despre relațiile cu alte state din arealul sovietic, în special cu Ucraina și cu Federația Rusă, vom menționa că acestea nu se grăbeau să recunoască independența Republicii Moldova și practic au fost oficializate numai după denunțarea Tratatului Unional la Belovejskaia Pușcia și a scrutinului prezidențial (din Republica Moldova) din 8 decembrie 1991. Astfel, Federația Rusă comunica prin Declarația prezidențială din 18 decembrie 1991 că este decisă „să stabilească și să dezvolte relații interstatale cu Moldova în baza unui tratat bilateral atotcuprinzător, cu respectarea angajamentelor ce rezultă din principiile unanim recunoscute și normele de drept internațional", exprimându-se speranța că „Rusia și Moldova, ca state independente, vor putea menține și intensifica, în condițiile istorice noi, vechile tradiții de colaborare frățească și de înțelegere reciprocă" și menționându-se cu satisfacție că „oficialitățile Moldovei au adoptat o poziție favorabilă față de Acordul privind crearea Comunității Statelor Independente" [2, p.229]. Independența Republicii Moldova este recunoscută de Ucraina două zile mai târziu decât Federația Rusă, la 20 decembrie 1991, în spiritul egalității în drepturi, suveranității și neamestecului în afacerile interne, integrității teritoriale și inviolabilității frontierelor de stat, asigurării și protecției drepturilor omului și minorităților etnice [1, p. 23,40].

La 21 decembrie 1991 Președintele M. Snegur a semnat la Alma-Ata Protocolul de aderare a Republicii Moldova la Comunitatea Statelor Independente, dar cu precizarea că participă numai la cooperarea economică. Acordul (Convenția) privind constituirea Comunității Statelor Independente, semnat de către Președinții Federației Ruse, Ucrainei și Bielarusiei la 8 decembrie 1991 și Statutul Comunității Statelor Independente, adoptat la 22 ianuarie 1993 de către Consiliul șefilor de state de la Minsk, au fost ratificate, cu anumite rezerve, de către Parlamentul Republicii Moldova în aprilie 1994 [3, p 111], legiferându-se cadrul politico-juridic de participare în activitățile acestei structuri de nivel subregional și de caracter devenit gradual polivalent. Republica Moldova din start a anunțat participare limitată și condiționată, însă figurând în lista membrilor fondatori, a urmărit mai multe obiective strategice: convingerea că recunoașterea internațională mai ușor va fi obținută „în pachet", incluzând alte state postsovietice; participarea la împărţirea moştenirii Uniunii Sovietice; aşteptările că Rusia (nouă, democratică) va contribui decisiv la soluţionarea conflictului din raioanele de est (în interesele Republicii Moldova); participarea la procesele de cooperare în spaţiul postsovietic, mai ales că pe filiera europeană şi euroatlantică prezenţa sa practic era lipsă, chiar dacă se produceau unele contacte la nivelul Consiliului Europei şi Organizaţiei Nord-Atlantice, dar şi în plan bilateral, independenţa fiind recunoscută pînă la sfârşitul anului 1991 de Statele Unite ale Americii, Elveţia, Argentina [2, p 230]. Cert este însă, că promovarea, mai degrabă din inerţie, a cooperării pe filiera eurasiatică şi întârzierea, din lipsa de voinţă şi clarviziune, a apropierii europene şi euroatlantice, n-au contribuit la aşezarea eficientă pe fundamente economice, politice, geoeconomice, geopoli-

tice şi cultural-civilizaţionale a independenţei de stat a Republicii Moldova şi la realizarea interesului său naţional.

Vom preciza că prima etapă de recunoaştere internaţională a independenţei statului Republica Moldova a culminat cu acceptarea ca membru cu drepturi depline de Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa la 30 ianuarie 1992, urmată de semnarea Actului Final de la Helsinki la 26 februarie 1992, culminând cu un alt act internaţional de importanţă, prin devenirea la 2 martie 1992 a membrului deplin al Organizaţiei Naţiunilor Unite, obținând vot unanim al Adunării Generale.

Vom sublinia, în același timp, că după decretarea independenței au fost întreprinse mai multe acțiuni de caracter legislativ-normativ și structural-instituțional, care aveau ca obiectiv elaborarea și implementarea politicii externe, urmărindu-se realizarea priorităților și direcțiilor trasate. Astfel, prin Declarația privind aspecte ale securității și dezarmării din 10 septembrie 1991 Republica Moldova și-a exprimat adeziunea la unele tratate și documente cu privire la neproliferarea mai multor tipuri de armament și subscrierea expresă la principiile menite să contribuie la consolidarea încrederii și asigurarea stabilității în Europa, reafirmându-se, în context, necesitatea retragerii forțelor armate ale Uniunii Sovietice de pe teritoriul său. Obiectivele prioritare de politică externă au fost prezentate în Parlamentul Republicii Moldova de Președintele M. Snegur în aceeași zi de 10 septembrie 1991, care s-au rezumat la necesitatea distanțării de centrul unional, asigurării independenței și elaborării cadrului politico-juridic democratic pentru obținerea recunoașterii internaționale [4, p.707-708].

Fiind documentul principal care reglementează expres politica externă, Constituția stipulează că Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, își asumă angajamentul să fondeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, reafirmând primordialitatea dreptului internațional în raport cu dreptul național (articolul 8). Este de notat că aceste prevederi au fost dezvoltate și concretizate în Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova din 24 septembrie 1999. Astfel, în conformitate cu articolul 19, Republica Moldova nu poate invoca prevederile legislației sale interne ca justificare a neexecutării unui tratat la care este parte. Totodată, potrivit articolului 22, tratatele la care Republica Moldova este parte, recunoscute de Curtea Constituțională ca fiind incompatibile cu Constituția Republicii Moldova (la capitolul constituționalitate), nu sunt puse în vigoare și nu sunt aplicate [5].

Revenind la elucidarea prevederilor din Constituție, menționăm că prin articolul 11 Republica Moldova a proclamat neutralitatea sa permanentă și nu admite dislocarea de trupe militare străine pe teritoriul său. Angajamente de acest conținut se regăsesc și în alte documente de politici - Concepția politicii externe a Repu-

blicii Moldova din 8 februarie 1995, Doctrina militară a Republicii Moldova din 6 iunie 1995, Concepția securității naționale a Republicii Moldova din 22 mai 2008, Strategia securității naționale a Republicii Moldova din 15 iulie 2011 și în Planurile Individuale de Acțiuni ale Parteneriatului cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord din 19 mai 2006, actualizat la 18 august 2010 și prelungit pentru anii 2014-2016 la 30 iulie 2014.

Luând că bază principiului separării și colaborării puterilor (articolul 6), Constituția definește prerogativele structurilor supreme de stat, inclusiv în domeniul politicii externe. Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe (articolul 66 lit.d), iar Guvernul asigură realizarea lor (articolul 96 (1)), conducându-se de programul său de activitate acceptat de legislativ (articolul 96 (2)). Altă prerogativă a Parlamentului constă în ratificarea, denunțarea, suspendarea și anularea acțiunii tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova (articolul 66 lit.g). Președintele poartă tratative și participă la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă Parlamentului spre ratificare (articolul 86 (1)), la propunerea Guvernului acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova, aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice (articolul 86 (2)), primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova (articolul 86 (3)) [6].

Concepția politicii externe plasează Republica Moldova în zona geopolitică din Europa de Sud-Est și stipulează că integrarea în structurile europene îi oferă o reală posibilitate de consolidare a securității naționale și de asigurare a integrității teritoriale, având șanse majore de a deveni un nod regional important de comunicare interregională. Acest document trasează prioritățile, principiile şi direcţiile principale ale politicii externe, reliefându-se prioritatea relațiilor bilaterale cu Federaţia Rusă, Ucraina şi Republica Belarus, în timp ce cooperarea cu România are drept obiectiv depăşirea dependenţei economice a Republicii Moldova şi integrarea ei în comunitatea europeană. Capitolul „Dezvoltarea relaţiilor multilaterale interstatale" prevede expres, pe de o parte, că drept scop final al colaborării cu ţările Comunităţii Statelor Independente este „crearea unui spaţiu economic comun", iar pe de alta, „un obiectiv major şi de perspectivă este integrarea treptată în Uniunea Europeană". Capitolul „Cooperarea internațională culturală şi ştiinţifică" vizează necesitatea și oportunitatea de a întreprinde măsuri pentru a stabili contacte cu diaspora moldovenească din străinătate, dar şi de a crea peste hotare o imagine veridică de țară, aliniată la standardele europene, angajată ireversibil pe calea democratizării și pluralismului politic, interesată să dezvolte relaţii normale cu statele vecine, cu toate statele lumii [7, p.97-100].

Doctrina militară a Republicii Moldova este determinată de politica externă și politica internă, de neutralitatea permanentă proclamată constituțional, poartă un

caracter în exclusivitate defensiv și are la bază obiective în domeniile politic și militar. Asigurarea securității militare a poporului și a statului reprezintă scopul politicii militare exercitate de Republica Moldova, iar în calitate de surse potențiale ale pericolului militar figurează pretenții teritoriale ale altor state, tentative de amestec în afacerile interne și de destabilizare a situației politice interne, prezența trupelor străine, activitatea organizațiilor separatiste și crearea formațiunilor militare ilegale. Vom specifica, de asemenea, că o sarcină primordială a statului rezidă în asigurarea „purității mediului înconjurător", fiind acceptate numai activitățile, tehnologiile militare și armamentul care nu pun în pericol echilibrul ecologic, nu produce, nu păstrează și nu procură arme de nimicire în masă, nu admite dislocarea, tranzitarea și depozitarea pe teritoriul său a mijloacelor de nimicire în masă care aparțin altor state [8, p.90-91].

Legea securității statului din 31 octombrie 1995 nu conține stipulări cu privire la neutralitate, iar securitatea statului este definită ca parte integrantă a securității naționale, pentru „descoperirea, prevenirea și contracararea în timp a amenințărilor" fiind trasate direcțiile principale ale activității de asigurare (a securității statului). Unele dintre direcțiile principale ale activității în domeniu țin de formarea politicii interne și a politicii externe în funcție de condițiile asigurării securității statului, stabilirea și aplicarea unui sistem de măsuri cu caracter economic, politic, juridic, organizatoric, militar și de altă natură, coordonarea eforturilor cu alte state [9, p.101-102].

Concepția securității naționale a Republicii Moldova se dovedește a fi cu mult mai explicită în comparație cu Legea elucidată mai sus, stabilește principiile, valorile generale, obiectivele și liniile directorii de bază ale securității naționale, determină amenințările, riscurile și vulnerabilitățile cu impact asupra securității Republicii Moldova, în calitate de „principiu de bază, piatră de temelie a conceptului securității naționale" figurind statutul de neutralitate permanentă, statut incompatibil cu dislocarea de trupe militare sau de armament ale altor state și ale blocurilor militare pe teritoriul său. În Concepție se stipulează expres că securitatea națională nu se rezumă la securitatea statului, ci include de asemenea securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova, în interior și peste hotare, solicitînd măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, juridică, educativă, administrativă, socială și militară, activitate de informații și contrainformații, precum și de depășire eficientă a crizelor, în conformitate cu legislația în vigoare și cu dreptul internațional. Restabilirea integrității teritoriale, consolidarea independenței și suveranității statului, dezvoltarea economică și socială ascendentă a țării prin accelerarea reformelor politice, economice și instituționale, în primul rînd a celor care să permită îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană, menținerea proceselor de integrare europeană într-o stare dinamică avansată, asigurarea dezvoltării democratice a societății și consolidarea securității ei interne, eliminarea prezenței militare străine, consolida-

rea dimensiunii economice, sociale, energetice, ecologice a securității, dezvoltarea potențialului uman, alături de asigurarea respectării statutului de neutralitate permanentă, formează liniile directorii de care urmează să se ghideze Republica Moldova în politica de securitate națională [10, p.7-8].

De fapt, securitatea naţională este o categorie multidimesională, o categorie care nu se asociază în exclusivitate cu aspectele politice sau militare (potrivit lui A.Wolfers, această asociere este justificată numai în condiţii de conflicte şi războaie), însă actualmente a crescut esențial ponderea componentelor geopolitică, economică şi socială, demografică şi alimentară, energetică, ecologică şi de alt conţinut. Prin prisma intereselor naţionale, susţine I.Sava, securitatea naţională reprezintă capacitatea unui stat de a-şi menţine şi promova identitatea naţională şi integritatea funcţională. Concepția securităţii naţionale a Republicii Moldova, ca și Strategia securității naționale a Republicii Moldova, document la care ne vom referi mai jos, include ameninţările, riscurile şi vulnerabilităţile cu impact asupra securităţii naţionale a Republicii Moldova: conflictul din raioanele de est; eventualitatea unor tensiuni interetnice; terorismul internaţional; amenințări de sorginte economică; de origine socială; care derivă din activitatea umană, factorii tehnogeni și calamitățile naturale; din domeniul tehnologiilor informaţionale; provenite din partea crimei organizate şi corupţiei [10 ,p.7].

Se cuvine de subliniat că practic a devenit axiomatică aserţiunea care atestă că „securitatea este o noţiune complexă şi controversată”, deficienţele de factură teoretico-metodologică şi de caracter aplicativ fiind determinate, în opinia noastră, de mai mulţi factori, precum:

1. interdependenţa în creştere dintre politica internă şi politica externă în lumea globalizată, în care se diminuează delimitarea strictă dintre naţional (intern) şi internaţional;
2. descentralizarea şi extinderea numărului actorilor internaţionali, transformarea treptată a relaţiilor internaţionale din strict politice sau, altfel zis, interstatale în transnaţionale, încluzând şi alţi agenţi;
3. stratificarea securităţii, aceasta devenită o categorie complexă, care conține diferite niveluri, de la individual până la global, fiecare incluzând valori şi interese deosebite. Aceste diferenţe provenite şi din lipsa unei baze comune n-au favorizat acordul cu privire la definiţia securităţii, care ar cuprinde strategii şi mecanisme „nonviolente concepute şi utilizate de actori”, îndreptate spre minimizarea ameninţărilor, contracararea riscurilor şi reducerea din intensitate a vulnerabilităţilor, urmărindu-se tranşarea motivaţiilor de a provoca şi alimenta insecuritatea atât la nivelul agenţilor, cât şi la nivelul sistemic.

Strategia securității naționale a Republicii Moldova bazându-se pe Concepție, în același timp pornește de la supoziția că în prezent securitatea națională a unui

stat european nu poate fi privită ca un fenomen izolat și se impune o cooperare internațională intensă. Strategia stabilește că politica de securitate a Republicii Moldova reprezintă un ansamblu de concepte, de norme juridice, de acțiuni orientate spre promovarea și protejarea intereselor sale naționale prin identificarea, prevenirea și contracararea amenințărilor și a riscurilor cu impact asupra securității statului, iar în procesul de „promovare a intereselor naționale se va ține cont de statutul de neutralitate permanentă". Politica externă a Republicii Moldova este parte integrantă a politicii de securitate națională, fiind îndreptată „spre asigurarea, în plan extern, a unor condiții satisfăcătoare pentru starea de securitate națională și a unui mediu propice pentru promovarea intereselor naționale peste hotarele țării". Integrarea în Uniunea Europeană, promovarea unor relații reciproc avantajoase și edificarea unor parteneriate strategice cu Uniunea Europeană, România, Ucraina, Statele Unite ale Americii și Federația Rusă, intensificarea cooperării internaționale în vederea preluării practicilor bune folosite în țările Uniunii Europene pentru edificarea unui sector funcțional de securitate națională alcătuiesc principalele repere de politică externă a Republicii Moldova ce țin de asigurarea stării de securitate națională și de asigurarea promovării eficiente a intereselor naționale [11, p.38]. Este important de precizat că Strategia nu înserează nemijlocit amenințările și riscurile cu impact, ci prezintă, în mod justificat și corect, căile de asigurare a securității naționale, mai multe dintre care și-au pierdut din actualitate și din relevanță, fiind oportună elaborarea unei redacții noi, dar având ca suport de referință o concepție nouă. Potrivit Strategiei, cooperarea Republicii Moldova cu Alianța Atlanticului de Nord se înscrie în limitele Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic și ale Parteneriatului pentru Pace, fapt care nu aduce atingere statutului constituțional de neutralitate și nu excede cadrul constituțional respectiv.

2. Strategia securității naționale a Republicii Moldova - răspuns la tendințele noi în domeniul securității și apărării

Fiind aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 391/2023, Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova, în calitate de document de referință pentru autoritățile publice centrale și locale abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării naționale, definește obiectivele de securitate națională, stabilește principiile politicii de securitate națională și atingere a obiectivelor trasate, descrie mediul de securitate global și regional (european), identifică spectrul de amenințări, riscuri și vulnerabilități care sunt în măsură să pericliteze securitatea națională, stabilește metodele și trasează direcțiile de acțiune în scopul prevederii, minimizării sau neutralizării provocărilor la adresa securității naționale.

Referindu-ne punctual la unele compartimente, menționăm că la nivelul regional al mediului de securitate sunt reliefate următoarele tendințe-cheie relevante.

- revenirea războiului de înaltă intensitate în Europa (declanșat de către Federația Rusă în Ucraina);
- decuplarea economică a Uniunii Europene de Federația Rusă;
- creșterea centralității Uniunii Europene și Organizației Tratatului Atlanticului de Nord;
- insecuritatea în bazinul Marii Negre;
- tendința unor țări de renunțare la neutraitate și de revizuire a acesteia (Finlanda, Suedia și Elveți, precizăm noi).

La compartimentul privind „amenințări la adresa securității naționale a Republicii Moldova", Strategia definește agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei și ambiția de a crea un coridor terestru către Republica Moldova, cu impact asupra ordinii constituționale și existenței statului. Alt pericol substanțial la adresa securității naționale vizează operațiunile de tip hibrid desfășurate de Federația Rusă, asistată de interpuși din interior, și prezența militară ilegală a acesteia în raioanele de est ale Republicii Moldova.

Riscurile la adresa securității naționale a Republicii Moldova sunt identificate ca fiind de caracter militar (proliferarea diferitor tipuri de arme), economic (crize la nivel global sau regional), cibernetice (atacuri cinetice sau cibernetice lansate de actori statali externi), alte tipuri (atacuri din partea unor entități extremiste, revizioniste sau teroriste).

Fiind adoptată pentru o perioadă de 6 ani, Strategia stabilește mai multe direcții de acțiune pe domenii de securitate, printre care:

- securitatea militară și apărarea națională prevede: construcția Forțelor Armate moderne, profesioniste, înzestrate cu echipament și tehnologii avansate; consolidarea credibilității strategice a Republicii Moldova prin asigurarea creșterii graduale a alocațiilor bugetare pentru a atinge nivelul de 1% din PIB în cursul deceniului curent; pregătirea și integrarea graduală în cadrul structurilor și inițiativelor de apărare ale Uniunii Europene; avansarea și consolidarea cooperării cu Alianța Nord-Atlantică;
- securitatea regională și internațională: solicită alinierea la pozițiile Uniunii Europene în domeniul politicii externe de securitate comună; participarea la operațiunile și misiunile de menținere a păcii sub egida Organizației Tratului Atlanticului de Nord și Organizației Națiunilor Unite.

Prin urmare, Strategia definește expres că principala amenințare externă la adresa securității și apărării naționale a Republicii Moldova provine din partea Federației Ruse, angajată în războiul neprovocat și plenar nejustificat pe care l-a declanșat în proximitate și antrenată în atacuri de tip hibrid împotriva Republicii Moldova. Notăm, în același timp, că transformările care se produc în mediul internațional contribuie fie la consolidarea unor tendințe, fie la diminuarea altora, incontestabil fiind că securitatea este un fenomen ce se află în permanentă schim-

bare. În acest sens, în condițiile actuale, adoptarea pentru o perioadă de 6 ani pare a fi prea mare, chiar dacă sunt prevăzute revizuirea și adaptarea în scopul racordării la realități și îmbunătățirii politicilor în domeniu.

3. Neutralitatea Republicii Moldova – mecanism de asigurare a securității naționale

Conceptul de neutralitate întrunește mai multe coordonate: în plan politic se referă la politica internă, în sensul că este menită să asigure securitatea și apărarea națională, iar pe dimensiunea de politică externă prevede expres neparticiparea în conflictele armate, neadmiterea staționării pe teritoriul său suveran a unor forțe armate străine și neangajarea în blocuri militare. Din punct de vedere istoric, nu există și nici nu poate exista un singur regim de neutralitate, o uniformitate în asigurarea neutralității, dat fiind că statele care apelează la acest concept îl tratează într-un mod diferit. În calitate de exemplu se invocă frecvent varianta clasică, cea elvețiană. Însă Elveția pentru prima dată a declarat că va deveni neutră în anul 1516 și doar în 1815 i s-a legiferat acest statut.

În perioada interbelică, în contextul activităților Ligii Națiunilor, care și-a propus să elaboreze un sistem de securitate colectivă, mai multe țări și-au declarat neutralitatea. Însă, în prima etapă a cel de-al Doilea război mondial, Islanda a fost ocupată de Marea Britanie, Danemarca și Norvegia - de Germania, iar Grecia - de Italia. De fapt, primele trei țări au repetat destinul neutralității Belgiei, proclamată în 1839 și garantată de Marea Brutanie, dar încălcată de Germania în Primul război mondial.

Prin urmare, *neutralitatea te apără atât timp, cât nu ești atacat.*Nu este întâmplător că Islanda, Danemarca și Norvegia figurează în lista țărilor fondatoare ale Alianței Nord-Atlantice în 1949, menită să asigure apărarea colectivă, mai întâi a statelor occidentale, iar mai târziu, după încheierea războiului rece, și a unor state de din Europa Centrală și de Sud-Est. Din 1999, șaisprezece popoare au preferat să fie parte a arealului euroatlantic și să participe la mecanismele apărării colective, asugată cu predilecție prin descurajare.

Referindu-ne la diversitate, nominalizăm și alte tipuri de regim de neutralitate: în anul 1922, Irlanda s-a declarat neutră, fără ca să fi fost adoptat un document legislativ; în 1983, la Adunarea Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, statele europene au recunoscut neutralitatea Maltei, proclamată în 1974. Însă, este cu mult mai important de a fi remarcată, în ordinea reliefată de idei, neutralitatea activă impusă Ucrainei prin Memorandumul din 4-5 decembrie 1994 și cu asigurări de a fi garantată de marile puteri, inclusiv Statele Unite și Federația Rusă.

Un exemplu interesant ține de Turkmenistan, exemplu care este folosit frcvent de unele forțe social-politice din Republica Moldova pentru a justifica neutralita-

tea. În anul 1995, Turkmenistan și-a proclamat neutralitatea permanentă, a expus decizia sa suverană la tribuna Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, iar aceasta, la rândul său, a recunoscut-o și a cerut să fie sprijinită. Însă Adunarea Generală a Națiunilor Unite adoptă rezoluții și declarații, neutralitatea Turkmenistanului practic nu este garantată de nimeni, doar s-a luat act de anunțul/decizia că s-a proclamat.

De fapt, și în Republica Moldova statutul de neutralitate este, mai degrabă, abordat ca un act de voință internă. În Declarația cu privire la suveranitatea Republicii Sovietice Socialiste Moldova, punctul 12 prevede în mod expres că statul suveran se declară zonă demilitarizată, pentru a contribui la asigurarea securității internaționale, în general și a securității europene, în particular. Notăm că ideea de neutralitate deși nu se regăsește în mod formal în Acordul cu privire la reglementarea conflictului din raioanele de est din 21 iulie 1992, totuși, Federația Rusă a insistat verbal de a legifera acest regim.

Introducerea în Constituția Republicii Moldova (art.11) a prevederilor cu privire la autoproclamarea neutralității permanente a urmărit mai multe obiective:

- primul alineat vizând dreptul constituțional, proclamă neutralitatea, iar alineatul doi ține de un aspect de drept internațional public, în sensul că forța militară străină care staționa pe teritoriul suveran al Republicii Moldova trebuia evacuată în regim imediat, dat fiind că (Republica Moldova) s-a proclamat stat neutru;
- s-a urmărit ca Republica Moldova să nu să se apropie de Alianța Nord-Atlantică, aceasta rămânea în continuare o sperietoare, deși la 16 martie 1994 semnase Programul Parteneriat pentru Pace, considerat instrument preparator pentru integrarea euroatlantică;
- mai târziu, neutralitatea primește o încărcătură mai largă și vizează atât asigurarea securității și apărării naționale, cât și suport politico-juridic pentru reglementarea pașnică a conflictului din raioanele de est.

Totuși, autoritățile Republicii Moldova nu și-au format o opțiune clară referitor la asigurarea și garantarea neutralității. În aspect operațional, chiar dacă este autoprclamată în textul constituțional, neutralitatea Republicii Moldova este mai degrabă asemănătoare cu o simbioză dintre neutralitatea Maltei și cea a Irlandei. În același context, conceptul de *finlandizare*, invocat uneori în Republica Moldova că ar fi trebuit să fie aplicat, a devenit istorie, Finlanda a considerat că mai bine să facă parte din cadrul unui sistem consolidat de apărare colectivă.

Neutralitatea nu înseamnă dezarmare, aceasta sporește gradul de vulnerabilitate, ci din contra, solicită o armată puternică, bine dotată și rezerviști bine pregătiți. Înarmarea și modernizarea Armatei Naționale sunt în măsură să contribuie la consolidarea apărării naționale și a neutralității, actualmente destul de șubredă, dat fiind caracterul conflictual și anarhic al mediului internațional de securitate. Arhi-

tectura de securitate internațională se schimbă în mod esențial, inclusiv în arealul euroatalantic [12].

În concluzie, statutul de neutralitate și-a demonstrat funționalitatea prin contribuția că unele forțe străine nu au solicitat formarea pe teritoriul suveran al Republicii Moldova a unei baze militare, dar, totodată, a alimentat vulnerabilitatea sectorului de securitate și apărare națională, contribuind la neglijarea într-o mare măsură a acestui domeniu.

4. Percepții privind amenințări externe la adresa securității naționale a Republicii Moldova

În condițiile războiului declanșat de Federația Rusă în Ucraina și ale atacurilor de tip hibrid la care este expusă Republicii Moldova, cunoașterea percepțiilor și opțiunilor cetățenilor privind securitatea și apărarea națională este foarte importantă. Cunoașterea asigură înțelegerea și explicarea acestora în scopul de a formula recomandări de politici și acțiuni. Luând ca bază „Studiul sociologic: percepții publice cu privire la securitate" desfășurat de CBS-Reserch în lunile ianuarie-februarie 2025 pe un eșantion de 1760 de respondenți, constatăm următoarele percepții și opțiuni:

- „războiul din Ucraina" cu 27,2% și „un război în zonă" cu 18,7% ocupă locurile cinci și, respectiv, șase în lista „lucrurilor care deranjează cel mai mult la moment". Sugestiv este că „războiul din Ucraina" deranjează mai mult etnicii moldoveni/români (27,9%) și cei ucraineni (27,8%), iar un „război în zonă" - etnicii găgăuzi (29,1%) și bulgari (26,0%). Etnicii ruși (41,2%) și cei moldoveni/români (40,4 %), spre deosebire de etnicii ucraineni (27,7%), susțin că „războiul din Ucraina" este „una din cele mai grave probleme cu care se confruntă Republica Moldova la moment". Notăm că această îngrijorare se plasează pe locul șapte, departe de „creșterea prețurilor - 68,04%", aflată pe primul loc;
- „starea de lucruri în domeniul securității și apărării statului Republica Moldova" este „foarte bună"/„destul de bună" în accepția doar a 25,5% din respondenți, pe când 59,0% o apreciază ca fiind „deloc bună"/„nu chiar bună". Etnicii moldoveni/români au exprimat opinii mai pozitive cu 29,1%, în timp ce etnii ucraineni (65,1%) și cei găgăuzi (65,3%) manifestă cel mai înalt nivel de scepticism;
- „statutul de neutralitate ca mecanism de fortificare a securității naționale în contextul actual" a întrunit 45,4% de opțiuni „cu siguranță da"/„mai degrabă da" și 41,9% „cu siguranță"nu/„mai degrabă nu". Cea mai mare încredere este exprimată de către etnicii ruși (53,1%), cea mai mică - etnicii moldoveni/români (46,2%) și ucraineni (46,9%);

- referitor la relațiile Republicii Moldova cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, „dezvoltarea parteneriatului" dintre cele două părți este apreciat „foarte pozitiv"/„destul de pozitiv" de 35,2% din respondenți, 42,8% îl califică drept „foarte negativ"/„destul de negativ". În același context, pentru „aderare la NATO" se propunță 28,3%, împotrivă - 47,3%. Notăm că procentul celor care „nu ar participa"/„nu știu, nu m-am decis" și „nu răspund" este destul de mare, fiind de 24,2 la sută. În plus, circa o cincime din repondenți sunt de părere că „posibila extindere a NATO" reprezintă o „problemă gravă cu care se confruntă Republica Moldova la moment". La acest capitol etnicii moldoveni/români se dovedesc a fi mai favorabili pentru consolidarea parteneriatului cu Alianța Atlanticului de Nord (ceva mai mult de o pătrime), la polul opus aflându-se etnicii găgăuzi și bulgari.
- „pentru" aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană s-au pronunțat 46,9%, iar „pentru" Uniunea Eurasiatică militează 27,5% din cei intervievați, alte răspunsuri au acumulat circa 30%. Etnicii moldoveni/români în proporție de 51,6% predomină în lista opțiunilor pentru Uniunea Europeană, pe când 6,8% din etnicii găgăuzi sunt favorabili (aderării la Uniunea Europeană). Cifrele se inversează privind opțiunile ce țin de aderare la Uniunea Eurasiatică: „pentru": 61,6% etnicii găgăuzi și 15,1% moldovenii/românii. În același timp, 76,4% din respondenți consideră că „din cauza creditelor oferite de Uniunea Europeană, Repubica Moldova are datorii externe foarte mari", 14,9% nu sunt de acord;
- la „referindumul privind Unirea Republicii Moldova cu România" se propunță „pentru" 35,7%, în timp ce 44,0% ar vota „împotrivă". Etnicii moldoveni/români în proporție de 39,3% sunt favorabili Unirii, iar 37,8%, se pronunță împotrivă, la polul opus situându-se etnicii găgăuzi cu 2,9% „pentru" și 91,9% „împotrivă";
- la referendumul privind „integrarea" Republicii Moldova cu Federația Rusă, 28,0% ar vota „pentru" și 50,4% „împotrivă". Astfel, 21,0% dintre respondenți moldoveni/români, 48,7% ruși, 56,4% ucraineni, 67,5% bulgari și 71,7% găgăuzi s-ar pronunța „pentru", în timp ce 54,2% moldoveni/români, 33,9% ruși, 26,4% ucraineni, 16,6% găgăuzi și 16,7% bulgari aleg opțiunia „împotrivă". Totodată, la întrebarea dacă „Rusia prezintă un pericol pentru securitatea Republicii Moldova", 45,0% dintre persoanele intervievate consideră „categoric da/mai degrabă da", iar 48,8% „deloc nu/mai degrabă nu". 49,5% din etnicii moldoveni/români au ales opțiunia pentru „da", opțiunile „nu" au fost accesate de ruși și ucraineni în proporție de circa 71 la sută, iar etnicii găgăuzi - 90 la sută. În același timp, 73,6% din respondenți sunt de acord cu afirmația că „Republica Moldova pierde

accesul la piețele economice din Rusia și altor piețe din CSI datorită orientării politicii externe spre Uniunea Europeană", 16,5% nu sunt de acord și 9,9% nu au răspuns [13].;

În baza acestor date, conchidem: societatea din Republica Moldova este profund divizată la capitolul „percepții și opțiuni privind politica externă, securitatea și apărarea națională" din punctul de vedere al apartenenței etnice, dar și lingvistice. Pe de o parte, se află etnicii moldoveni/români, pe de alta, etnicii rușii și ucrainenii, bulgarii și gagauzii. Pe unele paliere discrepanțele sunt mai mici, dar care nu indică asupra coeziunii.

Precaritățile de factură etno-lingvistică sunt complementate de capacitățile reduse de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat, în sensul de încredere modestă a pregătirii unor instituții să exercite eficient obligațiunile de apărare a statului: încrederea în Armata Națională, Ministerul Apărării și Serviciul de Informație și Securitate variază la 27% -29%.

Cu titlul de recomandări și sugestii, propunem:

1. a crește sustenabil alocațiile din Produsul Intern Brut pentru sectorul de securitate și apărare națională a Republicii Moldova până la 1,5% în doi-trei ani, în conformitate cu politicile Uniunii Europene, mai ales că 60% din respondenți susțin investiții mai mari în bani și resurse în securitatea statului;
2. a fortifica statutul de neutralitate nu atât prin căutarea unor garanții ale neutralității, ci prin modernizarea Armatei Naționale, a întregului sector de securitate și apărare, prin parteneriate bilaterale și multilaterale, în special cu Uniunea Europeană, antrenată în elaborarea și implementarea politicilir noi în domeniul securității.

Bibliografie

1. Cojocaru Gheorghe E. Politica externă a Republicii Moldova. Studii. Chişinău: Civitas, 2001. 205 p.
2. Juc Victor. Cojocaru Gheorghe. Politica externă. În: Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2015. p.228-256. Juc Victor. Integrarea europeană. În: Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic. Op. cit. p. 257-278. Manolache Constantin. Securitatea națională. În: Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic. Op.cit. p. 279-298.
3. Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-208). Chișinău: Cartdidact, 2009. 192 p.
4. Juc Victor. Politica externă. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică. Chișinău: Tipografia „Bons Offices", 2010. p.706-715; Coropcean

Ion. Manolache Constantin. Securitatea națională. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică. Op.cit. p. 716-723.
5. Legea privind tratatele internaţionale ale Republicii Moldova nr. 595-XIV din 24 septembrie 1999. În :http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311696&lang=1 (vizitat: 20 mai 2014).
6. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: http://lex.justice.md/document_rom.php? id=44B9F30E:7AC17731 (vizitat: 22 ianuarie 2014).
7. Concepţia politicii externe a Republicii Moldova nr.355-XIII din 2 februarie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale. Vol.I. Chişinău: USM, 2000. p.96-101.
8. Doctrina militară a Republicii Moldova nr.482-XIII din 6 iunie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale. Vol.I. Chişinău: USM, 2000. p.90-93.
9. Legea securității statului nr.618-XIII din 31 octombrie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale. Vol.I. Chişinău: USM, 2000. p.101-105.
10. Concepţia securităţii naţionale a Republicii Moldova nr.112-XVI din 22 mai 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.97-98 din 3 iunie 2008. p.7-10.
11. Strategia securităţii naţionale a Republicii Moldova nr.153-XIX din 15 iulie 2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.170-175 din 14 octombrie 2011. p. 37-46
12. Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141253&lang=ro (accesat:28.03.2025).
13. Studiul sociologic: percepții publice cu privire la securitate (ianuarie-februarie 2025) În: https://soros.md/wp-content/uploads/2025/08/Perceptia-publica-asupra-securitatii-in-Republica-Moldova.pdf (accesat: 18.12.2025).